

[sid123]

Af Hr L. L. Laestadii uppgifter är upplyst, att Tjädern ej finnes vid Karesuando, som ligger i Torneå Lappmark, nära vid tallregionens öfre gräns, ehuru denna fogel i de södra Lappmarkerna, både efter honom och andra, går öfver björkregionen, ända under fjellbrynet.

[sid 124]

Hr L. L. Laestadius anför: "när stora snöfall inträffa, och barrskogarna öfvertäckas med sådane snömassor, att träden digna under tyngden, samt bräckas tvärt af vid den minsta vindflägt, hvilket ofta händer, och detta snötäckelse stundom kommer att flera veckors tid hänga öfver skogarne, innan det faller bort; så synes det vara naturligt, att skogsfogeln, som icke kan komma åt barren och sällan sätter sig i träden under sådana omständigheter, söker sig andra trakter, der träden äro bara. Åtminstone finner man alltid tjädrarne, efter långvariga snöfall, samlade i större flockar, och dessa träffas då ofta på någon högre kulle, der blåsten bortskaffat snötäcketet från träden"

[sid 163]

Hr L. Laestadius anser äfven den så kallade isflen (då efter ett töväder marken beklädes med en fast isskorpa) vara egentliga orsaken till Lemmelns utvandringar, och anmärker, att man alltid funnit isflen på fjällen hösten före de år, då Lemmeln på våren och sommaren först blifvit sedd, ner uti skogstrakterna.

[sid 168]

Hr L. L. Laestadius * [[* <fotnot>](#) Kyrkoherde uti Karesuando i Torneå Lappmark.]: "Uti den Svenska Lappmarken vet man icke att omtala mer än ett slags björn, men att den varierar till storlek och färg är väl bekant."

[sid 173] Vid *Muonioniska*, 15 mil norr om *Kengis*, skall *björn* äfven förekomma efter Hr L. Laestadius, men icke vid *Karesuando*. Hr *Laestadius* anför: "Björnar äro i sednare tider icke sedda inom *Karesuando* område, således eger man icke här något begrepp om Björnfångst. Hösten 1831 uppehöll sig likväl en björn häromkring. Hans spår blefvo äfven sedda sedan snö fallit; men ingen brydde sig om, att hvärfva honom. Han lär hafva sluteligen begifvit sig öf[[sid 174](#)]ver fjellen till *Kautokeino** [[* <fotnot>](#) I Norrska Finmarken; ligger 8 mil nordligare, än Karesuando. Red.]. "Som björnens hemvist icke kan antagas vara de trakter, hvilka han någon gång besöker, eller de, han tillfälligtvis passerar igenom, utan de, hvilka han väljer till sitt stamhåll, der han öfvervintrar och fortplantar sig; så måste vi antaga Karesuando redan ligga öfver gränsen för björnens utbredning åt norr. Karesuando ligger likväl blott $\frac{1}{2}$ grad nordligare, än Muonioniska; således om man endast fäster afseende på breddgraden borde Muonioniska eller 68° utsättas såsom gränsen för björnens framträngande åt nordn."

Men en omständighet måste derjemte tagas i öfvervägande: Karesuando ligger vid Tallregionens öfre gräns, då Muonioniska är belägen inom Granregionen. Denna sträcker sig äfven på detta ställe ännu ett stycke längre i norr, och så långt måste man till det minsta antaga, Björnens fädernesland gå. Hvad förhållandet på andra sidan fjellryggen beträffar, sakna vi derom bestämda uppgifter. Så mycket kan Red. likväl af egen erfarenhet anföra, att Björnar träffas uti Norrige ända till 69°.

[sid 281]

a) *Jerfvens geografiska utbredning inom Scandinavien.*

Hr L. L. Laestadius: "Allmännast förekommer Jerfven uti de subalpiska regionerna, hvarest han äfven ynglar. Om vintern följer han liksom Vargarna efter Lapparne, då dessa med sina Renhjordar nedflytta åt skogslandet, och kan då komma ända till *Norr- och Westerbotten.*"

[sid 282]

b) *Jerfvens historia.*

Hr L. Laestadius: "Att Jerfven är, efter sin storlek, ett af de glupskaste rofdjur kan ej nekas, dock torde en del af de gamles uppgifter vara nog öfverdrifna. Han lefver om sommaren mest af fisk, fogel och möss, om vintren följer han Lapparnes Renhjordar och föder sig mest af rifna Renar, hvilka Vargarna lemnat efter sig. De Renar han sjelf fäller, fångar han med list, i det han från någon höjd kastar sig ned på dem. Han tillfogar Lappen dessutom en betydlig skada, derigenom att han förtärer de köttvaror, Lapparne lemna efter sig om hösten uti så kallade Stabur, eller små bodar, uppbygde af bräder på en 3 á 4 alnars hög stolpe. Jerfven uppklätrrar efter denna stol[sid 283]pe, biter med tänderna hål uti boden och förtär de matvaror som der finnas förvarade. 1827 om sommaren träffade jag fyra st. ungar 5 mil ofvanföre *Karesuando*, hvilka redan voro halfvuxna och kunde således ej tagas lefvande. De lågo på stenar midt i forssen och fiskade *Harr.*"

[sid 284]

De få underrättelser, som inkommit rörande Jerfvens fortplantning inskränka sig till en uppgift af *Hr L. Laestadius*, att Jerfven ynglar i fjellkanten uti stenskrövel och bergshålor,

c) *Jagt och Fångst.*

[sid 284]

Hr Laestadius: "I Lappmarken bruka ofta Lapparna springa fatt Jerfven på skidor ock slå ihjäl den. Det allmännaste fångningssättet der, är med slagjern eller större Räfsaxar, hvilka sättas antingen på Lapparnes

flyttningsvägar eller vid luder. I södra Lappmarken brukas äfven en slags fällor eller *flakor*, under hvilka Jerfven fångas med bete."

[sid 344]

Om Vilda Renen.

(Meddeladt af Kyrkoherden L. L. Laestadius)

Bland nyttiga djur, som fångas i Lappland, utmärka sig förnämligast *Vilda Renar*, Dessa finnas i de norra Lappmarkerna, hvarmed menas *Karesuando*, *Juckasjärfvi* och *Gellivaara*. Uti *Jockmock*, *Arjeplog*, *Lyksele* och *Åsele* hör man numera inga Vilda Renar omtalas, ehuru de äfven der funnits fordomdags. Uti Jämtland samt Härjeådalen börja de åter att visa sig och finnas för öfrigt uti de Ryska Lappmarkerna ända till Nordcap. Orsaken hvarföre Vilda Renar finnas uti de norra Lappmarkerna och Jemtland m. m., men icke uti de mellanliggande, kan nu mera ej så tillfredställande utrönas. Man vet i allmänhet att dessa djur[sid 345]älska en öppen och fri local, och en sådan erbjuder både Torneå Lappmark och Jemtland. De ega der en fri och vidsträckt utsigt, och intet hinder ligger på dessa ställen i vägen för deras otroligt snabba lopp. Torneå Lappmark lemna dessutom det bästa vinterbetet —*renmossan*, som växer der frodig och ymnig. Uti de medlersta Lappmarkerna åter är dels jordmånen mindre passande för denna laf-art, som fordrar en torr och sandig jord, dels äro de bästa Renbeteland uppbrända af nybyggare, hvilka derigenom söka aflägsna Lapparne med dess Renhjordar från sitt gebiet, emedan dessa, ofta göra skada på Nybyggarnes höstackar. Utomdess finnas i dessa Lappmarker stora och vidsträckta barrskogar, hvarest snön samlar sig till ansenlig djuplek, hvilken omständighet lättar jagten för skidlöparen. Det synes således sannolikt, att de vilda Renar, som der fordom funnits, också blifvit efterhand utdödade af skidlöpare. Uti Torneå Lappmark och isynnerhet vid Karesuando, finnas de vidsträcktaste fält; från dessa bortblåser snart snön att det blir omöjligt för jägaren att genom skidlöpning upphinna vildrenen. Detta djur är äfven för varsamt, för att intränga uti snödigra skogar, hvarest det känner sig sakna tillräckligt spelrum för sina fötter och utrymme för sina horn. Vilda Renen uppehåller sig uti lägre liggande, subalpiska regioner om sommaren, under samma tid således som Lapparne med sina tama Renar vistas på de högsta fjellen och i Norska skärgården. Om vintern åter, då Lapparne återkomma ned till skogarne, fly de vilda Renarne derifrån och begifva sig högre upp åt fjellen. *Vilda Renen* varierar till storlek och färg. På Spetsbergen skola de vara mycket små, men sägas vara ovanligt feta. De vilda Renar, som uppehålla sig i granskapet af hafvet äro mörkare till färgen. De som finnas här äro alltid större och ljusare än de tama Renarne. Håren äro korta, tilltryckta och släta. Hornspetsarna trubbiga. Gången är jemn och ej vacklande som tama Renens. Bland andra egenheter hos dem, är den, att om en vild Ren möter en körväg, går han aldrig öfver den, utan vänder om. VildRenarne uppehålla sig om sommaren merändels spridda; mot hösten eller nära brunsttiden samla de sig åter i större flockar och uppehålla sig då vanligtvis nära skogsbrynet. Uti hvarje sådan flock finnes alltid en gammal

tjur, som kallas *Sarakka* d. ä. *Anföaren*, hvilken icke allenast styrer alla uti skocken varande *Vajor* (honorna) samt yngre kalvvar, utan drifver äfven bort alla yngre Rentjurar, som äro honom underlägsna. Denne husbonde håller noga vård om *Vajorna*, att ingen af dem aflägsnar sig från flocken. De yngre tjurarne, hvilka sålunda blifvit bortjagade af *Sarakka*, lovera på vederbörligt afstånd omkring flocken, samt passa på tillfälle, när någon af *Vajorna* blir händelsevis lemnad efter de öfriga, då de sälla sig till den samma, samt jaga den i all tysthet bort ur den andra flockens åsyn, för att hafva den i fred för anfö[[sid 346](#)]raren. Om 2:ne flockar stöta på hvarandra, hvardera med sin *Sarakka* i spetsen, uppstår genast ett häftigt slagsmål imellan båda anföaren, som slutas dermed, att den starkare blir segervinnare och slår under sitt välde båda flockarne; den svagare åter måste då gifva tapt och retirera. Ibland tama Renar uppstå äfven slagsmål mellan tjurarne, dock blir den svagare tåld inom skocken, men vildrenstjuren tål ingen annan tjur jemte sig ibland honorna, undantagande ett års gamla kalvvar.

VildRensjagt öfvades fordom af Lapparne med båge och pil. Nu för tiden brukas skjutgevär, så kallade Vildrensbössor. Jagten anställes merändels om hösten, då VildRenarne äro samlade som ofvanför är nämndt. För att komma flocken inom skotthåll, brukar man medföra tama Renar, vid hvilkas åsyn de vilda Renarne närma sig. Jägaren håller sig då dold antingen ibland de tama Renarne eller på ett kort afstånd från dem. På detta sätt blef den *Sarakka* fälld, som nu finnes uppstoppad på Museum i Upsala. De yngre vildrenstjurar som blifva bortjagade af *Sarakka*, para sig ofta med tama Renkor, hvarvid Lapparne ofta få tillfälle att skjuta dem.

VildRenar fångas dessutom med snaror af hamptåg. På de trakter der VildRenar pläga uppehålla sig, uppför man stängsel af småskog, eller en såkallad *VildRens-hage*, hvilken stundom kan sträcka sig 1/4 mil i längden. Här och der lemnas öppningar, uti hvilka snarorna anbringas. När en Vildren möter en sådan hage, springer han längs efter densamma, till dess han kommer till en öppning. Der söker han tränga igenom, men blir merändels qvarsittande i snaran. Snarorna utsättas uti Augusti månad och besökas 2:ne gånger i veckan. Frampå vintern, sedan Vildrenarne åter börjat skingra sig, eller vandra till fjälls, borttagas snarorna * [[* < fotnot >](#)Längre fram uti detta häfte beskrifves detta fångningsätt närmare. Red.].

Vilda Renarne hafva, liksom de tama, uti Vargen en fiende. Som Vargen ej förmår springa fatt dem, gör han sig sällan mödan att förfölja dem, och de äro derföre mera fredade än de tama renarne; dem han griper, fångas med list. Anfallna af vargar förhålla de vilda och tama renarne sig helt olika. Den vilda Renen sträcker då framåt i rak linea, och springer merändels då hela 3-4 mil utan att stadna eller se sig tillbaka; de tama åter hafva hvarken så snab[b]t lopp, ej heller förmå de hålla så länge ut; de göra dessutom ofta bugter och stanna, för att se sig om efter sin förföljare. Vargen liksom Lappen känner derfore vildrenen på blotta spåren. De tama Renarne äro också Vargarnes säkra rof, och dessa sednare naturligtvis Lappens värsta fiender. Det faller sig ofta besvärligt för Lappen att under de kalla och

stormiga vinternätterna valla sin hjord och ofta kan han ej besöka den på 3 à 4 dygn om ett uthållande yrväder inträffar. Om vargen under ett sådant tillfälle kommer öfver en Ren[sid 347]hjord, kan han på en enda natt döda ända till 30 Renar.

Det sätt, hvarpå Vargen dödar Renen är följande: Så snart han fått väder af en Renhjord, som ofta sker på ett betydligt afstånd, söker han alltid att komma under vinden, på det ej renarna må få draga lukt af honom, som Lapparne påstå. Han rusar då på den Ren, som är honom närmast och griper först tag uti höckelleden, samt håller sig så länge fast till dess Renen blir trött, då springer han framför den och hugger fast i strupen, hvarvid Renen merendels reser sig opp och faller baklänges eller vidöppen på marken. Är Vargen mycket hungrig, rifver han genast upp bröstet och mättar sig med blod ur bröstcaviteten, samt fortfar vidare med mördande så länge natten varar. De Renar, som göra motstånd, kan Vargen icke skada. Det har äfven ofta händt, att så kallade *BrunRenar* (Tjurar) under brunsttiden dödat Vargen.